

43. Kerk en privacy

Binnen de Europese Unie bestaat een gelijklopende regelgeving ten aanzien van privacy, die in 2018 werd ingevoerd. Op grond daarvan is er in Nederland een nieuwe verordening aangenomen, die de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) wordt genoemd.

De nadruk hierin ligt op de verantwoordelijkheid van organisaties om te kunnen aantonen dat men zich aan de regels houdt. De handhaving is fors aangetrokken met de uitbreiding van de Autoriteit Persoonsgegevens (AP), die in Nederland de privacyregels bewaakt.

Achtergrond

In principe gelden de nieuwe regels in de Europese Unie voor alle organisaties, zonder uitzondering. Maar, kerkgenootschappen nemen in de Europese Unie en in de afzonderlijke lidstaten een bijzondere plaats in, die moet worden gerespecteerd. Er is discussie ontstaan of zij al dan niet onverkort aan deze regels van de AVG onderworpen zijn. Daarover en over andere zaken is het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO), als vertegenwoordiger van de kerkgenootschappen in Nederland in overheidszaken, voortdurend in overleg met de AP.

Wie is er verantwoordelijk voor het privacy-beleid?

De vraag kan gesteld worden wie er primair verantwoordelijk is voor het privacy-beleid in een lokale gemeente: de kerkenraad of het college van kerkrentmeesters? Het maakt niet zoveel uit, als het intern maar goed wordt afgesproken. Het ligt voor de hand, gezien het feit dat de kerkrentmeesters kerkordelijk verantwoordelijk zijn voor de ledenadministratie, om dit in het verlengde daarvan te beleggen bij de kerkrentmeesters. Voor gemeenten met wijkgemeenten is van belang te zien dat het leven en werken van een gemeente zich uiteraard afspeelt op het niveau van de wijkgemeenten, maar dat de overkoepelende gemeente als rechtspersoon in de zin van de wet bestuurlijk verantwoordelijk is. Dit vraagt een goede coördinatie.

Over wie of wat gaat het bij persoonsgegevens?

Misschien wordt er gedacht, dat het alleen gaat om de formele ledenadministratie, maar dat is niet het geval. Feitelijk gaat het om alles wat in de kerk wordt vastgelegd (op papier of digitaal) en herleidbaar is tot concrete mensen. Deze herleidbaarheid is dus het criterium.

Soorten persoonsgegevens

Er wordt in de wetgeving onderscheid gemaakt in de regels tussen gewone persoonsgegevens en bijzondere persoonsgegevens. Gewone persoonsgegevens zijn: naam, adres, telefoonnummer, e-mailadres, geboortedatum enzovoort. Bijzondere persoonsgegevens zijn gegevens met betrekking tot

geslacht, seksuele geaardheid, etniciteit, religie en levensovertuiging, lidmaatschap politieke partij of vakbond, medische gegevens, BSN-nummer, strafblad enzovoort. Deze bijzondere persoonsgegevens mogen door organisaties niet worden vastgelegd. De reden is begrijpelijk. Het zijn gevoelige gegevens die meer dan eens maatschappelijk leiden tot onaangename of onacceptabele vormen van uitsluiting. Tegelijk geldt er uiteraard een 'tenzij'. Immers, artsen moeten medische gegevens kunnen vastleggen en kerkelijke gemeenten moeten religieuze gegevens kunnen vastleggen. Er moet dus voor het vastleggen van bijzondere persoonsgegevens een logisch en gerechtvaardigd belang zijn.

Daarnaast is er nog het onderscheid tussen directe en indirecte, algemene persoonsgegevens. Niet alle persoonsgegevens zijn zo direct als bijvoorbeeld naam en leeftijd. Sommige gegevens vertellen indirect iets over iemand. Bijvoorbeeld het type woning waarin je woont. De waarde van een woning vertelt (misschien) iets over het inkomen van de bewoners. Pas wanneer een bepaald gegeven te herleiden is tot een bepaald persoon is er sprake van een 'persoonsgegeven'.

Persoonsgegevens in de context artikel 9 AVG of artikel 6 AVG

In artikel 9 van de AVG wordt bepaald dat gegevens met een hogere gevoeligheid niet mogen worden vastgelegd, zoals religie. Uiteraard staan er dan uitzonderingen bij voor die organisaties die juist op dat vlak werkzaam zijn. Voor gerechtvaardigde activiteiten en met passende waarborgen mogen kerken gegevens verwerken van hun leden, voormalige leden en personen die vanwege de doeleinden van de kerk regelmatig contact met haar onderhouden (meelevenden en anderen), en wel voor binnenkerkelijk gebruik. Voor dat binnenkerkelijk gebruik is geen toestemming meer nodig van betrokkenen. Echter, voor alles wat naar buiten gaat, dient wel toestemming te worden gegeven.

In artikel 6 van de AVG wordt de kwestie van toestemming geregeld. Het is: of toestemming, of noodzakelijk voor de behartiging van de gerechtvaardigde belangen van de organisatie (in het geval van kerken: het binnenkerkelijk gebruik om als kerkgemeenschap te kunnen functioneren). Alle andere gegevensuitwisseling vereist toestemming van de betrokkenen.

Wat wordt verstaan onder 'verwerken van persoonsgegevens'?

Onder het verwerken van persoonsgegevens wordt eigenlijk alles verstaan. Het is een breed begrip. Het gaat om verzamelen, vastleggen (hoe dan ook), opslaan (in welk bestand dan ook), kopiëren (fysiek of digitaal), verzenden, raadplegen, verwijderen, ter beschikking stellen.

De insteek van de gehele privacywetgeving is dat organisaties uitsluitend gegevens verzamelen, bewaren, gebruiken en delen die nodig zijn voor het doel waarvoor ze dienen. Als er iets per post verstuurd moet worden, is het enkel nodig het postadres te vragen. En mocht er een reden zijn om ook

een telefoonnummer te vragen, de geboortedatum van de geadresseerde is zeker niet van belang. De insteek is, dat organisaties ook aan betrokkenen helder duidelijk maken wat ze doen en waarom. Ook dienen ze, waar nodig, uitdrukkelijk toestemming te vragen (niet in kleine lettertjes en niet impliciet) en moeten ze kunnen aantonen dat ze die toestemming ook hebben verkregen.

Bewustwording

Het begint met bewustwording. Welke mensen in de gemeente hebben te maken met de verwerking van persoonsgegevens? Dat is niet alleen de ledenadministrateur, maar iedereen die adreslijstjes of verjaardaglijstjes bijhoudt, gegevens op internet plaatst, e-mails namens kerk, club, vereniging of kring verstuurt, enzovoort.

Sterke rechten

De rechten van mensen van wie persoonsgegevens verwerkt worden, zijn sterk. Ook een kerkelijke organisatie heeft de taak hen daarover te informeren en met name hen duidelijk te maken hoe ze hun rechten kunnen uitoefenen. Het is van belang om dat ook vast te leggen in een privacystatement. Het gaat om de volgende rechten. Ieder heeft recht op inzage. Een betrokkene moet kunnen opvragen en binnen een redelijke tijd geïnformeerd worden over wat er van hem of haar is vastgelegd (welke gegevens, in welke bestanden, op welke lijstjes). Ook heeft een betrokkene recht op correctie en verwijdering. Dit geldt voor de kerk overigens voor de verwijdering van adresgegevens en dergelijke, maar niet voor de registratie van historische gebeurtenissen (zoals doop, belijdenis, huwelijk, uitvaart enzovoort). Ook heeft een betrokkene het zogeheten recht op dataportabiliteit. Bij dit recht moet ervoor worden gezorgd dat de betrokkene makkelijk haar of zijn gegevens kan ontvangen om die door te kunnen geven aan een andere organisatie, als men dat wil. Ook hebben mensen het recht tot klagen over elke organisatie bij de AP die verplicht is om deze klacht te behandelen.

Privacystatement, risicoanalyse en aandachtsfunctionaris

Als organisatie heeft een kerkelijke gemeente de plicht om verantwoordelijkheid af te kunnen leggen hoe een en ander is geregeld. Dat is het gemakkelijkst door een privacystatement te maken, waar alles in wordt vastgelegd. Er moet aangetoond kunnen worden dat er volgens de AVG wordt gewerkt. Het bijhouden van een verwerkingsregister hoort daarbij. Dat is een opsomming van alle activiteiten die binnen de kerk (of bij bewerkers buiten de kerk in opdracht van de kerk) plaatsvinden, waarbij persoonsgegevens worden gebruikt.

Ook is het van belang om vervolgens een risico-inventarisatie te maken rond veiligheid. Is goed geregeld dat de gegevens alleen gebruikt en gedeeld worden door en met de bevoegde personen en instanties? Hoe goed is de

digitale verwerking en uitwisseling van gegevens beveiligd (ICT-veiligheid)? Hoewel een aandachtsfunctionaris niet verplicht is voor lokale kerken, is het wellicht toch nuttig zo'n persoon te benoemen. Die aandachtsfunctionaris privacy van de gemeente kan de ontwikkelingen volgen en deze vertalen naar maatregelen in en voor de eigen gemeente. Ook is hij of zij degene die ervoor zorgt dat de interne communicatie over dit thema in de gemeente op orde blijft.

Register voor datalekken

Van belang is ook dat goed onder de aandacht wordt gebracht bij ieder die met persoonsgegevens werkt, wat een datalek is en wat er gedaan moet worden als dit aan de orde is. Er is sprake van een datalek in situaties waarbij gegevens ergens terecht komen waar ze niet horen. Datalekken moeten worden geregistreerd en bij grote omvang moeten ze worden gemeld bij de AP.

Overeenkomsten met externe verwerkers

Met externe verwerkers van verkregen persoonsgegevens dienen goede overeenkomsten te worden afgesloten. Denk aan de drukker van het kerkblad, die adresgegevens ontvangt ter verzending. Veelal hebben leveranciers de nodige privacygaranties inmiddels opgenomen in hun leveringsvoorwaarden, zodat een aparte overeenkomst niet nodig is. LRP van de landelijke kerk wordt overigens niet gezien als een externe verwerker, maar als dienstverlener binnen de kerk.

Toestemming regelen of gerechtvaardigd belang?

Tenslotte: toestemming of gerechtvaardigd belang? Door de aanscherping van de privacyregels naar aanleiding van onder andere de komst van internet, komen zaken, die tot nu toe in de kerk misschien vrij gewoon werden gevonden en tamelijk achteloos werden gedaan, in een ander licht te staan. Denk aan het maken van foto's en die plaatsen op de site of het facebookaccount van de gemeente. Denk aan het vermelden van persoonlijke pastorale gegevens in openbare kerkbladen of op internet. Het uitgeven van een 'smoelenboek' of een gemeentegids waarin gedetailleerde gegevens van leden en meelevenenden van een gemeente staan vermeld. Hier moet allemaal kritisch naar gekeken worden. Zolang het gaat om interne uitwisseling van gegevens, die ten doel hebben de gemeenschap van de kerk goed te laten functioneren kan er uitgegaan worden van een gerechtvaardigd belang. Tegelijk is het de vraag of ieder die staat ingeschreven bij de kerk zich daar wel van bewust is.

Plaatsing op publiekelijk toegankelijke sites (dus niet achter een inlogknop, waarbij dan ook goed beschreven moet worden wie wel en niet inloggegevens mag ontvangen) of in publiek verkrijgbare uitgaven (een gemeentegids die voor het grijpen ligt in de hal van de kerk, een kerkblad waar ieder zich

op kan abonneren ook buiten de eigen kerk), mag waarschijnlijk niet zonder de individuele toestemming van de betrokkenen. Dit zal echter nadere precisering van 'het gerechtvaardigd belang' voor kerken of jurisprudentie moeten uitwijzen.

In de AVG is het vragen van toestemming streng geregeld. Het moet uitdrukkelijk, eenvoudig, en individueel vanaf 16 jaar (dus niet per gezin) gedaan worden (en vastgelegd en periodiek herhaald). De toestemming moet ook weer even makkelijk in te trekken zijn.

Ontwikkelingen

Het is goed om ons te realiseren dat deze regels zijn uitgevaardigd naar aanleiding van de ontwikkeling van internet en andere technologische ontwikkelingen. Het einde van deze ontwikkelingen is nog lang niet in zicht. Dat betekent dat mensen tegen grotere en kleinere commerciële bedrijven of tegen al te totalitaire overheden veel meer beschermd dienen te worden dan vroeger. Een handgeschreven kaartenbak is geheel iets anders dan de megafiles en de haast grenzeloze mogelijkheden om tot op individueel niveau gegevens van mensen te verzamelen, te bewaren, te combineren, en ook gemakkelijk via internet universeel openbaar te maken, of al dan niet legitiem te kunnen inzien.

Regels lopen vaak achter op ontwikkelingen, maar in ieder geval probeert de Europese Unie nu wel degelijk kaders te ontwerpen voor deze nieuwe ontwikkelingen. Alleen, doordat dit nu gebeurt en de partijen die in het spel zijn (denk aan de Googles, Amazons, Apples en Aholds van deze wereld, los van alle inlichtingendiensten die actief zijn) enorm groot zijn, komen daar forse regels uit tevoorschijn met ferme sanctiemogelijkheden. Tegelijk kan het niet anders of de regels moeten voor iedereen van toepassing zijn (groot en klein, commercieel en niet-commercieel).

Het plaatst activiteiten en gewoonten die vroeger geen probleem leken, of waar we niet bij nadachten, in een ander licht. Ook voor onze kerkelijke praktijken. We hebben ermee te maken en we zullen ernaar dienen te handelen.

Zorgvuldigheid betrachten

Het sleutelwoord in alles is zorgvuldigheid. Als kerk bestaan we uit mensen, hebben we contact met mensen, werken we met mensen, communiceren we over mensen die horen bij de gemeenschap. Daartoe vertrouwen mensen ons gegevens toe, zodat ze te bereiken zijn, waaruit blijkt waar ze aan mee willen of kunnen doen, hoeveel ze al of niet meebetalen, op welke manier ze betrokken zijn, welke gebeurtenissen plaatsvonden (doop, belijdenis, huwelijk, geboorte, overlijden), wat hen eventueel overkomt in het leven. En wij leggen dat op allerlei manieren vast. Ook vertellen we daar soms ook wat over (bijvoorbeeld in een kerkblad, of in een eredienst in verband met voorbeden). Dat vraagt een hernieuwde bezinning op zorgvuldigheid. Het

kerkblad is misschien veel opener en toegankelijker dan vroeger, toen alleen de leden het kregen. De kerkdiensten worden misschien wel via internet uitgezonden en zijn jaren later nog te bekijken of te beluisteren. De norm in de privacywetgeving is nu, dat mensen er recht op hebben dat hun gegevens niet leiden tot ongewenste publiciteit. Dat wil zeggen: dat ze niet publiek bekend worden of kunnen worden, hoe en waar dan ook, zonder hun toestemming.

Bezinning

In ieder geval is training in bewustwording noodzakelijk. Kerkelijke gemeenten zullen de ontwikkelingen op dit vlak goed moeten volgen (taak voor de aandachtsfunctionaris). Met name die plekken waar makkelijke verspreiding aan de orde is (internet bijvoorbeeld) dient er zeer terughoudend te gebruiken als het gaat om vermelding van persoonsgegevens. Ook is het van belang juist op die plekken (een website of facebookaccount bijvoorbeeld) goed en eenvoudig te vermelden hoe er met privacy wordt omgegaan en dit ook te beschrijven in een privacystatement.

Als u dit hoofdstuk nog eens doorleest, vraag uzelf eens af of en hoe een aantal zaken voor uw gemeente (of gemeente met wijkgemeenten) is geregeld. Denk aan:

- privacystatement
- register van verwerkingen binnen uw gemeente
- voorlichting aan alle interne 'verwerkers'
- eventueel overeenkomsten met externe verwerkers
- beveiliging digitale verwerking en uitwisseling (ICT veiligheid)
- register datalekken
- aanstelling 'aandachtsfunctionaris privacy' (niet verplicht, wel aanbevelen)

Meer informatie

- Modellen, handleidingen en antwoorden op veel gestelde vragen kunnen worden gevonden op de websites van de Protestantse Kerk en van de VKB.
- <https://www.protestantsekerk.nl/thema/privacy>
- <https://kerkrentmeester.nl/kennisbank/communicatie>